

Լայս են , ո՛վ տէր , այս համախուով երկրի՝ տաճնապէք ջերմնասարսուռ
 Բնդ որ հարկ հասարակաց զընես հորդել զանձնիւր շաւիղ ,
 Յանմատուցից մինչ 'ի բարձանց դու ծիծաղիս աստուածութեանդ ,
 Օ կամահաճոյ և զաղփաղփուն իրակութեամբք մահկանացուաց ,
 Ը անցասումնն դիտելով և ըզժրպիրհսն աղակատանս :
 Ս անն որոյ հանուրց այս թերթ 'ի քէն ժրտի խաղաղութիւն
 Յնորակոծ մըտաց , յահուր սրտից , բազկաց մահազինաց :
 Խ կ եթէ , աւանդ երկրիս , պարտք անհրաժեշտք կարդան ըզվրէժ ,
 Խ տակաւին սուր վերացեալ է քո 'ի խրատ որդւոց մարդկան ,
 Լ 'րկ աղէ արկ (և իշխէ՞ զայս աղերսարկու մաղթել բերան) ,
 Լ 'րկ ըզսուրն արդարութեան 'ի նժար դասուն անօրինի ,
 Լորասցի կրունկն արինաճեմ՝ յանպարտահոսն իւր ճապաղուջ ,
 Համբուրեացէ բերան գոռոզ զոտն անմեղին զոր ընկիճեաց .
 Հերքեսցի հողահանուն մարդակոտոր եղջիւր կոկոզ ,
 Հեշտահողով անիւ բաղդին ընդոստուսցէ և ճմլեսցի : . . .
 Խ 'ի քթթեւ քում փայլական համառօտեալ ըզվրէժ երկրի՝
 Լրճակեսցես յուխտիդ բազնէ յերկնակարկառն Լայրատայ
 Օ կամարն յաշտից 'ի կայծս արեան և յարտասուս շափիւղափայլ .
 Խ լեսցեն հրացանութիւնք լեսցեն խօլիցս ամբոխութիւնք ,
 Խ լընդհանուրըս ցանկալին ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆ ՀԵՉԵՍՑԻ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ընդէն յապուէ գաստիարակութիւն :

ԻՐԱՒԱԹԱ զրուցուած է թէ Բա-
 րերարութիւնն մեծագին է , բայց յար-
 մար ատեն կամ կերպով եղածն՝ կրկին
 կամ անգին բարերարութիւն է . այս-
 պէս և դաստիարակութիւնն՝ որ ժո-
 ղովորդեան ամենէն մեծ և հարկաւոր
 բարիքն է , այն ատեն աւելի մեծ օ-
 գուտ կ'ընէ՝ երբ ընդունողին պիտոյիցն
 պատշաճ և բնաւորութեանն յարմար
 կերպով տրուի : Դաստիարակութեան
 վախճանն ամէն ազգի համար ալ նոյն
 է , բայց վախճանին հասնելու միջոց-
 ներն կրնայ տարբեր ըլլալ , և պէտք է
 որ ըլլայ . վասն զի ամէն ազգ նոյն մար-
 մին և նոյն արիւնն ունի , բայց ոչ նոյն
 խառնուածք և նոյն բնաւորութիւն .
 և ինչպէս բնական ախորժակք զանա-
 զան են մարդկանց մէջ , զանազան են
 նաև բարոյականք . և ինչպէս որ ըստ

ախորժակաց կը զանազանենք բնական
 կենաց սնունդն , այսպէս ալ զանազա-
 նելու է բարոյական կենաց սնունդն որ է
 դաստիարակութիւն կամ կրթութիւն .
 միթէ հացին նիւթն ալիւր ու ջուր և
 աղ չէ՞ . բայց որչափ տեսակ շաղուած
 հաց կայ զանազան քմնց համար . այս-
 պէս դաստիարակութեան նիւթն ալ
 միշտ ուղիղ բարոյականն պիտի ըլլայ ,
 բայց կանոնքն զանազան ըստ ընդունա-
 կութեան կրթողաց : Եւ որ այս-
 պէս չըլլայ՝ կամ քիչ օգուտ կ'ընէ դաս-
 տիարակութիւնն կամ ոչինչ , կրնայ
 նաև վնաս ընել . ինչպէս որ նոյն դեղն
 զանազան հիւանդաց , նաև նոյն հիւան-
 դութիւնն ունեցողաց՝ բայց զանազան
 բնաւորութեան և կազմուածքի տէր ե-
 ղողաց տալու ըլլանք , կրնայ զմէկն ա-
 ռողջացընել , մէկուն ամենևին օգուտ
 չընել , զմէկան ալ աւելի հիւանդացը-
 նել : Լայս բանս չգիտեղէն է շատ ան-
 գամ դաստիարակութեան անպտուղ
 ըլլալն և չտարածուիլն :

Երկայն ատենէ կրթութեան սով
 քաշած ազգ մը՝ իրաւ է որ առջի բե-
 րան ո՛ր և է սիրտ բռնելու բանով գոհ

պիտի ըլլայ, բայց առջի ոգեպահիկն առնելէն վերջն՝ պէտք է իր բնութեան յարմար սնունդն փնտրուէ. մեր ազգն ալ թէպէտ և շատ տեղ դեռ առաջին կրթութեանն ալ կարօտ է, բայց շատ տեղ ալ խել մը տարի դպրոցներով կըրթութեան ճաշակն առած՝ կրնայ հիմայ իրեն բուն յատուկ դաստիարակութիւնն փնտրել, որպէս զի լաւ օգուտ գտնէ: Այս բանիս պէտք է մտադրութիւն և հոգ ընեն որոնք որ ազգերնիս կրթելու փափաղն կամ հոգն կամ պաշտօնն յանձն առած են. ընդհանուր կրթութեամբ զմարդս անբաններէն որոշելէն ետեւ, պէտք է զազգն ալ ուրիշ ազգերէ որոշել: Այս զանազանութիւն պէտք չէր ընել և պէտք չէ ընել, բայց այն ատեն միայն՝ երբ ամէն ազգ նորէն Վաթէրլանի աշտարակէն առջի վիճակն մտնեն. իսկ քանի որ լեզու, կրօնք, քաղաքական կառավարութիւն, հայրենի ախորժակ, նախապաշարմունք, առանձին սովորութիւնք ընտանեկան կենաց, մասնաւոր յարմարութիւնք մտաց և ձեռաց, և մասնաւոր պակասութիւնք բարոյականք՝ զայն հոռմէն կը զատեն, զ(ժողովն) հրէէն, կամ զ(հնդկացին) Վաղդիացիէն, զ(տալացին) Վերմանացիէն, պէտք է առանձին կամ ազգայատուկ կրթութիւն տալ հայուն և առանձին հոռմին, այսպէս և մէկ կախոնց:

Բայց կարելի է մէկն ըսէ թէ այս կերպով ոչ երբեք մարդկային կրթութեան և կատարելութեան միութիւն կ'ըլլայ, և միշտ զանազանութիւն ոգւոց ընել է: — Ենք կ'ըսենք թէ այդպէս չէ, հապա բոլորովին հակառակն. միօրինակ կրթութիւնն՝ զանազանիչ կը սեպենք, զանազան կրթութիւնն միացուցիչ. վերի յիշած դեղերուն օրինակն որ մտածենք՝ մտքերնիս կը պառկի այս բանիս. կ'ընդունինք թէ ամենուն վախճանն մի և նոյն պիտի ըլլայ, բայց ճամբաներն և ընթացքն տարբեր: Արեոր զանազան մետաղներ ուզենք հալեցընել նոյնչափ ժամանակի մէջ, ինչ կ'ընենք. մետաղաց կարծրութեան և խը-

տութեան համեմատ՝ զանազան չափով կրակ կուտանք, շուտ տաքցողին և լուծողին քիչ, ուշ տաքցողին շատ. այսպէս մեծ ու պզտիկ մեքենաներ ալ մէկէն որ շարժել ուզենանք՝ պէտք է մեծին աւելի ոյժ հասցընենք: Այսպէս զէմ գնացողներուն միթէ մէկ սիրտ մէկ ուխտ չէ. բայց ճամբանին՝ մէկուն ծով և մէկուն ցամաք. ծովուն նաւերն ալ զանազան զօրութեամբ և զանազան ընթացքով կը շարժին. ցամաքէն գնացողքն ալ զանազան գրաստ կը գործածեն երկրին համեմատ. անասպատէն անցնողը ձին կը թողու՝ ուղտի վրայ կը հեծնի, քարոտ տեղուանք ջորին և աւելի պզտիկ կենդանի մը աւելի յարմար կը սեպէ. կայ ալ որ իր բնական քայլաբաններով իր ոտօքն կը չափէ ուխտին կտրած ճամբան: Այս տակայն ամէնքն ալ նոյն վախճանին կը հասնին:

Արդ կը մնայ մեզի ալ քննել, թէ ազգերնիս բարոյական վախճանին հասցընելու համար որ ճամբան պէտք է բռնենք: Այս դժուարին խնդրոյս դիւրին լուծմունքն կ'երեւայ այս, որ նայինք մէկ մը մեր չորս դին ինչպիսի երկրի վրայ պիտի ճամբայ ընենք, մէկ մ'ալ (և աս է գլխաւորն) նայինք մեր բնաւորութեանն: Եր չորս դին առողքն են՝ քաղաքական վիճակն որուն տակն որ ընկած ենք, որ ամէն տեղ նոյն չէ ազգերնուս ցրուելուն պատճառաւ. մեր դրացի կամ բնակակից ազգերն ալ են, որոնց հետ նոյն քաղաքական օրինաց հպատակ ենք, ու տեղւոյն յարմար պէտք եղած նկատմունքները պիտի ընենք. բայց ասոր վրայ խօսիլը կը թողունք իւրաքանչիւր տեղի բնակչաց զգուշաւոր ու կենցաղագէտ խոհեմութիւն: Իսկ մեր բնաւորութիւնն ճանչնալու համար՝ պէտք է դիտել թէ հիմակուան վիճակի և թէ պատմութեան ժամանակներուն հայոց բարքը, խառնուածքն, ընդհանուր մշտաւոր զօրութեանց չափն և բերմունքն, իր բնիկ կատարելութիւններն, մասնաւոր պակասութիւններն կամ մոլորութիւններն, իր առջի յաջողութիւններէն վրան մնացած տպաւորութիւնն,

իր երկայն թշուառութիւններէն ստացած չարիքն, իր զանազան ատեն ունեցած կրթութեան վիճակն, և առաջ կամ ետք մնալուն պատճառներն : Իսոնք քննելով խել մը բնաւորութիւն երևան կ'ելլան ազգերնուս վրայ, թէ լաւ և թէ գէշ . ան ատեն դաստիարակին կը մնայ որ լաւ ձիրքերն աճեցնէ և հաստատէ, վատ բնաւորութիւններն ցուցնէ թէ որչափ փաստակար եղած են ազգերնուս և մարդկութեան, և խել ջանայ . իսկ վարպետութիւնն հոս պիտի ըլլայ՝ որ իր խրատներն և կրթութիւնն՝ յարմարցնէ իրեն ճանցած հայու սրտին, մտքին և ակընջին :

Եւս բանս որ լաւ դիտուի և բարեւեր հոգւով կատարուի, կրնանք մեծ յոյս ունենալ որ ազգերնիս կրթութիւնն աճուի, կրթութիւն լաւ և կրթութիւն շուտ : Գիտենք որ կրթութեան մեծ հնարքն է օրինակն . արդ այս կերպս զկրթութիւնն օրինակի վրայ առնելու պէս է . երբոր դաստիարակն ազգին լաւ յատկութիւններն կը ճանցընէ, գովէ և հետեւելու ճամբան կը ցուցնէ, ըզգայուն աշկերտն դժար է որ չհետեւի . վասն զի լաւութիւնն որ սովորաբար դիւրին չերևնալուն համար հետեւող չունենար, հոս ազգային պարծանաց ազնուական հպարտութիւն մը օգնական գտնելով՝ կը դիւրանայ . նոյն պէս ալ երբ ազգին ընդհանուր սեպուած պակասութիւն կամ մոլութիւն մը ցուցուի և ցուելով առաջ բերուին անոր մեղի տուած չարիքն, և թէ որչափ անով ուրիշ ազգերէ ետ եմք մնացեր, նոյն սիրտն որ առաջ ազնիւ հպարտութեամբ մը կը բարձրանար, հիմայ ալ ազնիւ ամօթով մը կը ցածնայ, կը քաշուի և կը յորդորուի այն նախատինքն վերցընելու իրմէն կամ ազգէն :

Եւս օգտիս համար է որ կը փափազինք, կ'ազդենք, կ'աղաչենք ազգին յատուկ դաստիարակութեան փոյթ ունենալու . և նոյն վախճանին համար մենք ալ աս նիւթիս վրայ քանի մը մտածութիւննիս կը հրատարակենք . և չենք տարակուսիր որ մեր պատուական ըն-

թերցողք արդէն ճանցած ըլլալով որ զմեզ շարժողն ազգերնուս սէրն է, բնաւ ազգասիրութեան պակասութիւն չեն սեպեր՝ երբոր ստիպուինք երբեմն ազգերնուս պակասութեանցն վրայ ալ ցաւով խօսելու, և բնաւ չկարծեն՝ թէ խօսքերնիս մասնաւորի համար զրուցուած ըլլայ : Ինթերցողք ազատ են դատելու, բայց մենք կը յուսանք որ մեր բարի կամքն ու դիտմունքն թող չտայ իրենց ազատութեան՝ մեր զրուածին մէջ ուրիշ բան գտնելու բայց զնոյն դիտմունքն, թէ յաջողած ըլլայ և թէ չյաջողած իր նպատակին հասնելու :

Հ. Ղ. Մ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Սահմանի Եւսեւ Տաթևայ Օգոստեան առաջին արդարեւ Սահմանադրութիւն :

ՍԱՐԴՈՒՍ իր մարդկային բնութեան բարձրութեանն հասնելու մեծ յորդոր է՝ իր նմաններուն ընտիր օրինակն, որ կամ զարմանքով կամ նախանձով կամ օգտակար անձնասիրութեամբ կը շարժէ՝ անոնց նմանելու կամ գերազանցելու . այնչափ ալ զօրաւոր կ'ըլլայ այս յորդորս որչափ որ մօտաւոր ըլլայ օրինակն ազգաւ, արեամբ և ժամանակաւ : Եւս պատճառաւ երևելի մարդկանց վաղքն հրատարակելով, թէ որ քիչ անգամ մեր ազգայնոց վաղքն ընծայեր ենք, ոչ է թէ արժանաւոր անձանց նուազութեան համար է, հապա զանոնք մեր ազգին ծանօթ սեպելուս . թէպէտ և չենք պակսիր ասկէ վերջն՝ ալ աւելի ծանօթ ընել զանոնք . մեծ միտութեամբ թէ մեզի թէ որ կարենանք՝ մեր պանծալի հին հարց և դիւցազանց կարգն շարել՝ մօտ ժամանակի արդիւնաւոր պարծելի անձինք ալ, որ այն հիններուն փառացն յաջորդութիւնն են, և նոր փառաց՝